

ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ТА РИМСЬКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКОВ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Динамічний розвиток останніми роками в Україні Української Греко-Католицької (УГКЦ) та Римсько-Католицької Церков (РКЦ), небайдужий щодо ключових інтересів розвитку нашої держави, інтенсифікував дослідження цього феномену. Діяльність цих Церков вивчається, зокрема, в контексті їх впливу на формування демократичного суспільства.¹ Проте, досі мало уваги приділялося місцю й ролі в цьому процесі їх співпраці.

Взаємодія УГКЦ та РКЦ в контексті викликів громадянського суспільства в Україні обумовлюється насамперед спільним баченням основ його побудови. Ці основи (справедливість, солідарність, субсидарність, спільне благо, опіка бідних, гідність особистості, універсальне призначення благ) викладені, обґрунтовані й проаналізовані в католицькій соціальній доктрині, яку вірні УГКЦ нині активно не лише популяризують, але й розробляють, з врахуванням специфіки сучасного поступу українського суспільства. Спільне бачення фундаменту, на котрому зводиться громадянське суспільство, визначає як аналогічну і спільну - відповідну виховну роботу РКЦ та УГКЦ. Проаналізуємо тут не окремі знакові звернення, а приклади, які стосуються буденного виховання, але складають масштабну комплексну роботу.

Демократична політика, ефективна економіка, успішні зв'язки та взаємодія соціальних груп в гуманному суспільстві, так само, як і багата культура й зріла духовність, це результат співпраці людей, здатних, зокрема, на персональний вибір, відповідальність, самочинність, повагу до гідності своєї та інших. На формування цих якостей спрямовані пастирські зусилля та низка мирянських рухів РКЦ й УГКЦ – суголосні та часто спільні.

Так, предметом жвавого зацікавлення в цих Церквах є виховання й самовиховання соціально конструктивного поведіння у приватній, родинній сфері, з яких, власне, й починається становлення суспільно прийнятної (як для демократичної спільноти) поведінки. “Культура життя” пропагується на протигагу “культури смерті”. В “культури життя” поцінування особи, починаючи з самого зародження життя одиниці і до її природної смерті, наголошується як одна із засадничих основ здорової духовності кожної людини і всього суспільства. Ключові проблеми “культури життя” охоплюють фактично всі відносини (і не лише в їх суто духовній площині): особа-родина, родина-суспільство, особа-суспільство, та відносини всіх перерахованих з Богом. В цьому випадку, як і в багатьох інших, діяльність УГКЦ проходить спільно чи паралельно з аналогічною діяльністю РКЦ на рівні досліджень, вироблення настанов та проведення заходів. УГКЦ може використовувати вже наявні відповідні напрацювання вселенської Церкви, покликатися на авторитет Папи, брати участь в різноманітних програмах і акціях,

* старший науковий співробітник Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України, к.філос.н.

¹ Колодний А. Проблеми і перспективи християнства ХХІ ст. // Християнство: контекст світової історії і культури. Наук. збірник. – К., 2000. – С. 48-56; Стоцький Я. Релігійна ситуація в Україні: проблеми і тенденції розвитку (1988-1998 рр.). – Тернопіль: “Астон”, 1999; Доброер О. Католицька Церква в Україні: 2001 р. Статистика, аналізи, коментарі. – Київ: Кайрос, 2001; Барщевський Т. Аналіз успішності конкретних церковних служб і пропозиції щодо більшого виміру служіння церковних мужів-жінок-християн // <http://www.ugcc.org.ua/files/sobor.doc>; Шевчук С., о.д-р. Аналіз конкретних обставин життя українців (греко-католиків) на тлі моралі нинішнього світу (Доповідь на ІІІ сесії Собору УГКЦ, 2002) // <http://www.ugcc.org.ua/files/sobor.doc>

ініційованих вселенськими католицькими організаціями¹ – що полегшує їй вироблення власних, враховуючих вітчизняну специфіку підходів, та надання необхідної дієвої допомоги.

Відповідна співпраця католицьких Церков вже досить успішно ведеться на багатьох ділянках церковної роботи: освітній, благодійницькій, “дитячій” та “молодіжній”, “жіночій” та “родинній”. Знаменно, що речники такої великої відомої католицької організації, як “Карітас”, своїм кардинальним завданням тут називають зміну стереотипів і зразків поведінки, зміну менталітету від утримання до соціально активної особистості. Як зазначає Генеральний секретар місії “Карітас”-РКЦ о.Веслав Стенпень, “духовне провалля, розбиті сім’ї, люди, не здатні на себе заробити, не здатні бути відповідальними і приймати рішення... оце проблема української бідності”.² Тому передусім “Карітас” працює з метою створення нових зразків життя і діяльності, коли буде все більше спроможних особистостей, здатних піклуватися про себе і потребуючих, тобто – спроможних розбудовувати гуманне громадянське суспільство. Для цієї ж мети при УГКЦ та РКЦ діють інші організації (професійні, за інтересами тощо).

Особлива увага приділяється Церквами справі охорони життя. Тут діють численні консультації для сімей, а також програми, де бажаючих вчать природному методу планування родини.³ Католицькі священники не лише роз’яснюють цінність вибору на користь народження дитини, але й через спеціально створені для того католицькі організації надають жінкам, які зважаться не робити аборт, різноманітну підтримку, в тому числі матеріальну.

Діти є “пробним каменем” для прояву багатьох людських якостей дорослих, й зокрема, для їх соціальної зрілості. Духовні проблеми, що стосуються цієї “проби”, знаходяться в зоні постійної уваги й піклування Католицької Церкви. “Мати дітей чи не мати, і скільки мати?” – таке питання встає перед кожною родиною. Церква розглядає його не лише в площині контрацепції, яка пов’язана з узгодженням свободи вибору батьків і свободи залишитися жити зачатій дитині,⁴ але й в контексті духовного здоров’я суспільства, яке не може бути вільним, демократичним, коли свобода одних реалізується за рахунок несвободи інших.⁵ Крім того, слушно звертається увага на те, що в родині з однією дитиною часто виростають люди, не здатні шанувати свободу іншого, а значить – проблематично придатні як для будівництва власних родин, так і для розбудови громадянського суспільства.

Надзвичайно напруженим є духовний вимір обрання, що постає перед багатьма подружжями (і чималим числом жінок): дитина чи аборт. Відзначимо, що численні звернення Папи Івана Павла II з цієї теми⁶ є кращими взірцями переконань, спрямованих до осіб, які стоять перед відповідальним вибором. Таке учительство здатне, відкоректовуючи ціннісні орієнтири людини, відкрити для неї нові життєві горизонти, викликати актуалізацію власних сил. В багатьох оприлюднених настановах і розмірковуваннях кліриків та вірних РКЦ й УГКЦ наводяться численні аргументи, що свобода вибору жінки чи батьків в цьому випадку (як і в принципі в усіх життєвих ситуаціях для всіх людей) мала б бути свободою вибрати найкраще рішення, яке має бути гуманним. При цьому духовна підтримка, анонімна (“духовне

¹ Мета. – 1995. – № 3 (3 лютого). - С.1,6

² Добрі самаряни “Карітас-Спес” // Парафіяльна газета. – 2002. – № 36 (6 жовтня). – С. 4

³ Гідність людського життя і гідність жінки-матері - нероздільні // Парафіяльна газета. – 2002. – № 14 (7 квітня). - С. 4; Жива вода. – 2002. – №5 (травень). - С.8

⁴ Гідність людського життя і гідність жінки-матері - нероздільні // Парафіяльна газета. – 2002. – № 14 (7 квітня). - С. 4

⁵ Бути чи не бути” –питання від науки біоетики // Парафіяльна газета.– 2001.– № 29-30 (11-18 листопада).- С.6.

⁶ Напр.: Семья – главный источник общего блага; Положение семьи в современном мире; Отворите двери Христу // Иоанн Павел II. Мысли о земном. – М., 1992. - С. 188-189, 180, 236-238 ат ін.

усиновлення” ненародженої дитини – молитви за те, щоб мати чи батьки залишили її народитися¹) чи конкретна, адресна (консультації тих, хто вагається у відповідній скрутній ситуації), доповнюється іншою необхідною, в тому числі матеріальною, допомогою. Таким чином, робиться багато для того, щоб духовно виправданий вільний вибір був не покірно сприйнятим обов’язком, а нагодою піднесення в опануванні обставин, нагодою розгортання свого духовного потенціалу.

Духовне учительство католицьких Церков стосовно родини й дітей, як на сьогоднішній день, може здатися надто ригористичним. Однак, стратегічна послідовність Церкви і наголос на духовних підвалинах вибору на користь “культури життя”, на наш погляд, все-таки слухні. Адже, по-перше, не лише маніпуляції з органами та зародками, але й аборти й евтаназії здійснюються і в досить благополучних державах. По-друге, подібні рішення в українських реаліях часто здійснюються під тиском матеріальних злиднів, а злиденність суспільства є наслідком в т.ч. низького духовного стану великої кількості її членів.

Свідома духовна праця над вирішенням всіх, в тому числі, здавалося б, далеких від духовності проблем, якраз і суголосно стверджується РКЦ й УГКЦ як така, що формує світогляд будівничих громадянського суспільства. Тому такою актуальною є узгоджена взаємодія церковних чинників, спроможних на відповідний виховний вплив.

Наступний приклад співпраці католицьких Церков стосуються взаємодоповнюючих реакцій УГКЦ й РКЦ на сучасні проблеми культурного й духовного розвитку українських громадян, ті проблеми, з якими стикається й має успішно справлятися особа, здатна бути чинником громадянського суспільства. Так, аналіз коментарів РКЦ й УГКЦ щодо феномену так званої Поттероманії (хвилі захоплення книжками про хлопчика-чарівника Гаррі Поттера англійської письменниці Дж.Ролінг) дозволяє виявити ряд відповідних конструктивних суджень. Поза тим, що офіційний речник Ватикану висловився на користь невідкидаючого сприйняття казок про Поттера вже після розгортання навколо них гарячих суперечок, а окремі регіональні представники УГКЦ ще перед тим поспішили приєднатися до колективного церковного засудження, ми розглядатимемо ті сутнісні відгуки церковних речників в нашій державі, які могли мати розголос для віруючих у всеукраїнському масштабі.

В “Парафіяльній газеті” стаття так і називалася: “На захист Гаррі Поттера”.² В ній досить помірковано заперечуються наклепи на цю книжку – звинувачення її як пропагуючу магію і сатанізм. Адже магічний антураж там використовується як образний прийом, так само як і в багатьох звичних казках, “зло і добро там називаються своїми іменами, і перше не романтизоване, друге – не сусально-сиропне... Кордон між “хорошими” і “поганими хлопцями” проходить там, де він проходить і в житті – по лінії Вибору... Вирішальним козирем Гаррі у боротьбі зі злими силами щоразу є не магія, а відвага, доброта, вірність, честь та великодушність.” А звідси - м’яко сформульований, але по суті радикальний висновок: “книжки Ролінг – дзеркало, де світло євангельської доброти відбивається як скромне сяйво людської порядності. Але на певному етапі духовного розвитку дитини потрібно і це. Тому не треба ховати від дітей книжки про Гаррі Поттера – просто не забувайте перечитувати з ними Євангеліє”.

Розгорнуту оцінку “Поттероманії” дав авторитетний представник УГКЦ отець-доктор Михайло Димид. Причому його відповідні думки були опубліковані не лише в церковній періодиці, але й в широко популярній всеукраїнській пресі, зокрема у газеті “Дзеркало тижня” (2003. – № 7 (22 лютого). Отець Димид насамперед

¹ Парафіяльна газета. – 2002. – № 38 (20 жовтня). - С. 7.

² Там само. – № 18 (5 травня). - С. 8.

принципово відзначив, що “культура в очах християнина повинна завжди оцінюватися за принципами моралі і у світлі віри”.¹ Він опонує християнському фундаменталізму, що відкидає все нехристиянське, вбачаючи в ньому не Боже провидіння, а антихристиянську дійсність, з якою треба боротися, бо інакше вона буде загрозою самого християнського буття. Це з точки зору християнського фундаменталізму, якщо культура походить від релігії, у явний спосіб згадує про Бога, то це культура, а інакше – це антикультура, що походить від диявола, тому треба її поборювати. Але ж до певного часу культура розвивалася виключно на основі релігії, а потім – паралельно з нею. Це фундаменталісти відкидають всю модерну та постмодерну культуру, бо її спосіб творення (проте, не завжди – її зміст) не оснований на релігії. “Таке бачення світу, - висновує отець Димид, - якщо воно послідовне, засуджує фундаменталіста на “гетто”, а отже, на користування дуже обмеженою культурною продукцією в релігійній сфері”. Звідси - критичні оцінки творчості Дж.Ролінг, яким не підпадають аналогічні твори Р.Толкіна, що заявив себе християнином, та так само насичені магічно-чаклунськими перипетіями, освячені традицією народні казки та твори дитячих класиків. На останніх вже вирости численні покоління нормальних дітей, що побудували собі позитивні вартості життя. Не варто навіть говорити, вважає М.Димид, про світ магії чи окультизму, що “навіюють” оповідання про Поттера. Цей світ давно проник і на наші телеекрани. Але, проблемна молодь не читає Гаррі Поттера, а більше захоплюється бойовиками, фільмами, де є секс, наркотики й насилля. Може, підкреслює М.Димид, такій молоді й допомогли б твори пані Ролінг, бо ввели б їх у фантастичний світ, де б вони збагнули мову чарів, через яку народна мудрість вже століттями виховує дитвору й молодь у дусі лицарських цінностей любові та справедливості. Отже, поза сучасною мовою Поттеріади, її дух такий само, як і в казках дитинства старшого покоління землян. Коли ж дивитися на оповідання Гаррі Поттера з моральної точки зору, то тут дуже чітка картина. На відміну від постмодернізму, де вже не спостерігається абсолютного добра і зла та є різні правди замість єдиної правди, в книгах Ролінг існує чітке розмежування між добром і злом. Проте останні не є чорно-білими, а існують із домішками інших фарб, так як воно і буває в дійсності. Гаррі Поттер може перебороти зло, яке зустрічається йому в різних формах, тільки тому, що починає впізнавати в собі злі риси, з якими мусить щодня боротися, щоб їх подолати. До цього й зводиться самовдосконалення людини.

Очевидно, що саме такі помірковано-конструктивні оцінки є найбільш доцільною відповіддю на нову “спокусу” для нашого підростаючого покоління. Відрадно, що ці оцінки стимулюють глибше розуміння потреб виховання дітей саме на таких якостях, котрі необхідні для їх розвитку як свідомих громадян сучасного демократичного суспільства, подальший поступ якого залежить від їх духовного вибору. Цінно й те, що католики підкреслюють: відповідні явища не звідкись на нас “звалюються”, чи “насилаються” для окупації наших душ (що характерно для реакції деяких інших діючих в Україні), а є викликані, як це у випадку з книжками про Гаррі Поттера, потребою сучасних форм освоєння, зокрема, духовного досвіду та просто ще не написані в Україні.

Нарешті, наведемо приклад, що ілюструє взаємодію римо- і греко-католиків як критично-творче сприйняття УГКЦ деяких традицій римо-католицького середовища, що дотичні духовності й отримують неоднозначну оцінку в самій РКЦ. Йдеться про відзначення свята святого Валентина (досить широко розповсюджене в західнохристиянському світі як свято закоханих). Нинішнього року з цього приводу звернувся до молоді Ю.Підлісний, директор Інституту родини та подружнього життя Львівської Богословської Академії та Голова Академічного Католицького

¹ Чи Гаррі Поттер заважає нам вірити? // Патріархат. – 2003. – Ч 2 (березень-квітень). – С. 22-23.

Товариства ОБНОВА. Він наголосив: “Сьогоднішній світ переживає драматичні зміни, пов’язані з глобалізаційними процесами. Вони – цікаві і, водночас, багато в чому суперечливі та незрозумілі. Один з них – взаємопроникнення культур, традицій та звичаїв. Сучасна молода людина сприймає як звичне і самозрозуміле... поширення в Україні звичного у Західному світі свята святого Валентина”.¹ Ю.Підлісний звертає увагу на бажане конструктивне використання нової традиції, що прийшла з римо-католицького середовища: “Це свято дає щоразу особливу нагоду задуматися над суттю любові, на якій, за словами Ісуса Христа, ґрунтується увесь закон і пророки. Це нагода заглибитися у суть таких благородних цінностей як вірність, відповідальність, гідність людини та сім’ї. Це нагода пізнати самих себе – людину, яку Бог створив чоловіком і жінкою, призначив до подружнього і сімейного життя і обдарував здатністю любити.” При тому греко-католицький авторитет застерігає: “Кожне покоління переймає від своїх батьків традиції свого народу, плекає їх, збагачує; нерідко переймає щось від народів інших, але теж творить своє, намагаючись створити щось цінне, гідне подиву і перейняття наступними поколіннями. Приймаючи свято закоханих, будьте свідомі свого вибору! Що ви святкуєте? Чисту і вірну любов чи тілесну хтивість, до якої підштовхують ті, хто зацікавлені в наживі за будь-яку ціну”. Таким чином, наслідування досвіду римо-католиків ставиться не лише в залежність від його творчого самостійного осмислення через призму власного духовного спадку, але й в контекст відповіді сучасника, достойної його як духовно зрілого громадянина демократичного суспільства та мешканця глобального світу.

Проаналізована нами взаємодія між РКЦ й УГКЦ здебільшого менше обговорюється, але більше здійснюється (тобто щодо неї менше “звучить” пропозицій та звітів, вона просто буденно відбувається на місцях). Про це свідчать представники обох Церков.² Цілком можливо, що подібне розгортання співпраці, в тому числі й дотичної вихованню віруючих, які розбудовуватимуть громадянське суспільство, зумовлене зокрема й тим, що РКЦ все помітніше українізується внаслідок як припливу українців, так й інкультураційної роботи кліру, а УГКЦ не лише значною мірою модернізується, але й стає самодостатнішою у своїх пошуках власного “обличчя”.

Отже, взаємодія УГКЦ та РКЦ в контексті викликів громадянського суспільства вже дає плідні для їх віруючих плоди. Ця взаємодія є досить перспективною ділянкою діяльності цих Церков, корисною для інтересів окремих дотичних до неї осіб та для стратегічних інтересів цивілізаційного розвитку України. Подальше вивчення співпраці РКЦ й УГКЦ на ниві виховної роботи поглибило б оцінки їх діяльності в нашій державі та дозволило б ґрунтовніше з’ясувати поточні та очікувані відповідні наслідки для духовного й культурного поступу української спільноти в напрямку громадянського суспільства.

¹ День Святого Валентина // Вірую. – 2003. – Ч.1 (лютий). – С. 13.

² Інтерв’ю з єпископом-ординарієм Мукачівської дієзеції Анталом Майнеком // Парафіяльна газета. – 2002. - № 36 (6 жовтня). – С. 2; Францисканський форум молоді // Парафіяльна газета. – 2002. – № 30 (25 серпня). – С. 6.